

Холод

КУПИТИ

Сілезець Конрад Відух працював на шахтах, служив на флоті, а потім приєднався до повстанців Спартака - і, гнаний гарячим революційним серцем, опинився на Батьківщині світового пролетаріату, коли ще ніхто навіть не уявляв, на що перетвориться ця держава за кілька років. І якоїсь миті життя його перетворюється на постійну, виснажливу боротьбу з людьми і природою за можливість прожити ще один день. Цей роман - класична історія совєтів 30-х років, оповідь про страх ні речі від очевидця і мимовільного призвідця тих жахів, а водночас ода суворій природі й людській витривалості. Це сповідь людини, яка намагається з'ясувати, що ж насправді важить у житті і чи є в цьому хоч якийсь сенс. Сидячи в скутій льодом яхті, маючи лише олівець і папір, без єдиної живої душі навколо, Конрад Відух безжально препарує своє минуле, шукаючи відповідь на єдине питання - чи человек я?

Щепан Твардох

ХОЛОД

ФАБУЛА
ВИДАВНИЧИЙ ДІМ

Щепан Твардох

ХОЛОД

Роман

Видавничий дім «Фабула»
2025

Оригінальна назва твору: Chołod

© Copyright by Szczepan Twardoch

© Copyright by Wydawnictwo Literackie, 2022

© Н. Данилюк, пер. з польськ., 2024

© ВД «Фабула», 2025

ISBN 978-617-522-282-9 (epub)

All rights reserved. Усі права збережено.

Жодної частини цієї книжки не може бути відтворено або передано в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронними чи механічними, включно з фотокопією, записом чи будь-якою системою зберігання та пошуку інформації, без письмового дозволу власників авторських прав.

Електронна версія створена за виданням:

Твардох Щепан

Т26 Холод. Роман / пер. з польськ. Н. Данилюк. — Харків :
ВД «Фабула», 2025. — 400 с.

ISBN 978-617-522-281-2

Сілезець Конрад Відух працював на шахтах, служив на флоті, а потім приєднався до повстанців Спартака — і, гнаний гарячим революційним серцем, опинився на Батьківщині світового пролетаріату, коли ще ніхто навіть не уявляв, на що перетвориться ця держава за кілька років. І якоїсь миті життя його перетворюється на постійну, виснажливу боротьбу з людьми і природою за можливість прожити ще один день.

Цей роман — класична історія совєтів 30-х років, оповідь про страшні речі від очевидця і мимовільного призвідця тих жахів, а водночас ода суворій природі й людській витривалості. Це сповідь людини, яка намагається з'ясувати, що ж насправді важить у житті і чи є в цьому хоч якийсь сенс. Сидячи в скутій льодом яхті, маючи лише олівець і папір, без єдиної живої душі навколо, Конрад Відух безжально препарує своє минуле, шукаючи відповідь на єдине питання — чи человек я?

УДК 82-311.2

Шановний читачу!

Спасибі, що придбали цю книгу.

Нагадуємо, що вона є об'єктом Закону України «Про авторське і суміжні право», порушення якого карається за статтею 176 Кримінального кодексу України «Порушення авторського права і суміжних прав» штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Повторне порушення карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів

доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням всіх примірників, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення, аудіо-і відеокасет, дискет, інших носіїв інформації, обладнання та матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Кримінальне переслідування також відбувається згідно з відповідними законами країн, де зафіксовано незаконне відтворення (поширення) творів.

Щиро сподіваємося, що Ви з повагою поставитеся до інтелектуальної праці інших і ще раз Вам вдячні!

ВСТУП

Улітку 2019 року я відчув, що мушу втекти, і з цього починається ця історія.

Життя затягувалося навколо мене щодень тіснішим зашморгом, як завжди, коли я надто довго затримуюсь у світі, до якого належу. Мене втомлювали людські обличчя й людські голоси, друзі дратували нарівні з ворогами, досить із мене було міст, у яких я буваю проїздом, як і сілезької провінції, де я мешкаю.

Кожного поранку мені дедалі важче було вставати з ліжка, немов уночі хтось докладав гирі до ноші, що, здавалося, спочивала на моїх плечах, хода моя ставала дедалі важчою, а я дедалі гнівливішим; чимраз частіше я теж бачив пики, які, як уважав, раптом напрошувалися на мій кулак, тож я відчув, що мушу втекти туди, куди завжди тікаю протягом п'ятнадцяти років, на Шпіцберген, щоб, коли повернуся, уже менше гніватися на світ, на людей і на самого себе.

Я купив квиток на літак, спакував наплічник і гвинтівку й невдовзі після цього вийшов на пероні летовища в Лонг'їрі. Холодне узбережжя привітало мене як зазвичай — зимним вітром і низьким, сталевим склепінням хмар. Я зупинився в кемпінгу неподалік летовища, поставив свій малий намет, а потім сидів у кают-компанії з вікнами, пив каву й дивився на фіорд і на гори на протилежному березі, і на поморника короткохвостого, який ганявся за чайками, і на сріблястого песця, який принохувався до чогось між камінням.

Наступного дня я сів на швидкий пором, що плив до Піраміди — покинутого в дев'яностих роках радянського шахтарського містечка, де вже років зо два надцятєро росіян у відновленому готелі обслуговують млявий туристичний рух. Кількагодинний рейс минув спокійно, я вийшов на тимчасовому причалі, закинув наплічник на спину, а гвинтівку на плече, і помарширував між забудовами покинутого містечка, подаючись углиб.

Мене супроводжувала провідниця, російськомовна українка з Харкова, яка на причалі чекала на екскурсію туристів із Москви, які пливли тим самим судном, що і я,— це було за три роки до війни, і попри захоплення Росією Криму й Донбасу 2014 року в Піраміді українці й росіяни жили радше у згоді. Принаймні на перший погляд.

Провідниці було, може, років двадцять п'ять, і вона мала товсті коси, що впліталися в пасок перевішеного через спину старого штуцера. Вона мені трохи подобалася, гадаю, що і я їй подобався, хоча, напевно, я собі тільки лещу. Ми розмовляли, ідучи, може, хвилин десять, так, як розмовляють люди, які знають, що зараз відштовхнуться одне від одного, щоб більше вже ніколи не зустрітися. Дівчина казала, що походить із Харкова, але мешкає тепер в Іркутську, у Росії, я відповів, що був в Іркутську, навіть кілька разів, але давно, двадцять років тому, казала, що Іркутськ не міняється, а потім питала, мабуть, насмішливо або навіть загонисто, чи не боюсь я сам іти вглиб, якщо всього-на-всього два дні тому тут бачили ведмедицю із двома дитинчатами. Я відповів, що, авжеж, боюся, але це — тут я обвів рукою горизонт — варте цього страху. Дівчина споважніла, відказала, що краєвиди — так, красиві, але вона сюди потрапила на роботу, їй за це платять, і вона ніколи не зрозуміє, навіщо хтось приїжджає сюди у вільний час, у відпустку. Для відпустки вона завжди вибирає Крит.

Я нічого не намагався пояснювати. Сказав лише, що теж люблю Крит, але тут, отут — це щось зовсім інше. Ми попрощалися, вона побажала мені успіху й незграбно поцілувала в обидві щоки, що мені сподобалося. Далі я пішов уже сам.

Я хотів пройти до Сканскбукти, оминаючи льодовик Йонтуфонна, але не знайшов дороги, проте це ж не Сканскбукта була моєю метою, а втеча від світу й життя, які я лишав позаду.

Отож, я втік і впродовж тижня не бачив людських облич, я волочився розгалужуваними долинами й каньйонами, ставив намет біля струмків, якщо вдавалося знайти якісь давно полишені геологами дошки, розпалював із них невелике багаття й сидів білою ніччю при тих вогниках, старанно відміряючи собі бурбон із пластикової пляшки

з поділками, так, щоб три четверті літра алкоголю вистачило мені на всю поїздку.

Я мовчав. Не медитував, навіть думав небагато. Їв, ішов, вибирав місце для табору, напинав намет, спав.

Вечорами я розставляв довкола стану кілки алярму, шворка якого, прикріплена до шумових набоїв, коли зачепить її неуважний ведмідь, повинна була запалити заряди, щоб його налякати, а мене розбудити, після чого залізав у спальний мішок і білою ніччю, під сонцем, яке не заходило, сповнений первісного страху, засинав, засинав, торкаючись прикладу гвинтівки, я боявся, коли спав, і вставав щасливий, кип'ятив воду на газовому пальнику, заливав ліофілізовану їжу й розчинну каву, їв неквапливо, одягався, згортав табір і йшов далі.

Їв, ішов, спав. Я мовчав, аж урешті-решт, після семи днів мандрівки, у мене закінчилися їжа й алкоголь, тож я повернувся до Піраміди, брудний, утомлений, якимось потайки й загадково щасливий, заспокоєний самотністю.

Судно, яким я збирався вернутися в Лонг'їр, мало припливти тільки за два дні, тому я зупинився в готелі, єдиному заселеному будинку цього покинутого шахтарського поселення, який росіяни з Баренцбурґа відремонтували, коли лише за десять років зорієнтувалися в туристичному потенціалі колишнього містечка.

Готель був досить паскудний, однак мав бар, до якого, прийнявши душ і змінивши термобілизну на останній чистий светр із мериноса, я спустився, щоб випити.

Я не шукав товариства, після тижня абсолютної самотності я за ним узагалі не знудьгував, ні за голосами, ні за обличчями, тож сів у кутку стійки й замовив подвійний бурбон без льоду. Я збирався випити його мовчки, читаючи книгу, може, теж роблячи якісь нотатки, а після цього піти відпочивати.

Тоді я вперше побачив її. Вона сиділа навпроти мене, по той бік стійки. На вигляд їй було років сімдесят, невисока й осадкувата, одягнена

у зношену, вилянула, колись червону фліску, волосся мала зовсім біле, коротко обрізане, обличчя засмагле, розумне, живі очі, щоки червоні від десятків невеликих обморожень, укладених у мапу потрісканих судинок, що звивалися, немов розлита в каньйонах зморщок арктична річка.

Вона підняла свою склянку, виголошуючи німий тост, і всміхнулася, відслонюючи старі, трохи пожовклі зуби; її очі теж усміхнулися, малі, близько посаджені, світло-блакитні.

Я відчув роздратування. Мені хотілося сидіти й пити серед барних статистів, полярних мандрівників, науковців і туристів, але ніким не потривоженим, хотілося також повільно й делікатно виходити зі своєї самотності, та якщо вже вона зловила зоровий контакт зі мною, то інакше не випадало, я ніяково всміхнувся й теж підняв свою склянку, тоді вона, найімовірніше, спрагла розмови, одразу підійшла до мене, сіла на барний стілець поруч і приязно озвалася:

— English, Deutsch, по-руськи?..— угадуючи, очевидно, що норвезькою я, напевно, не знаю ані слова.

Сама вона англійською розмовляла досконало, лише ледь відчутний слід іноземного акценту змушував мене вірити, що це не її перша мова.

Я відповів, що English oder Deutsch, but rather English^{1}. Вона запитала, що я тут роблю, тож я в трьох реченнях розповів про свій самотній тиждень на пустці, про те, що, йдучи вгору Тордалена, я не знайшов дороги до Сканскбукти, каньйони мають занадто круті схили, не вдалося перейти, на що вона відповіла, що це зрозуміло, треба йти через льодовик, бо це не льодовик, який сходить, breen, а льодова шапка, fonna, у якій немає небезпечних щілин, альпіністські кішки не потрібні, достатньо льодоступів, що кріпляться до черевиків.

Я засміявся, мовляв, добре, у такому разі за рік знатиму, що робити, і - куртуазно запитав, що її сюди привело, хоча мене це зовсім не обходило. Вона зразу відповіла, що вже дуже давно на літо припливає на Свальбард своєю яхтою й лишається так довго, як дозволяють льодові умови. Цьогоріч хотіла обпливти весь архіпелаг, проте

виявилося, що крига цим літом не відійшла, уся північ Свальбарду замерзла, разом із протокою Гінлопена, тому й крутиться тут, між Лонг'їром, Пірамідою й Нью-Олесунном.

Яхта мене зацікавила, тому я почав розпитувати, жінка відповідала тим охочіше, чим більш детальні питання я ставив, імовірно, утішена, що її співрозмовник виявляє елементарну мореплавну компетентність. Тож оповідала, що її «Ісб'єрн» — це сталевий, експедиційний кеч, п'ятдесят футів завдовжки, водонепроникні перебірки, опріснювач морської води, потужний двигун, генератор струму, майже три тисячі літрів пального, кілька комплектів вітрил, опалювання, морозильник, супутниковий телефон, закрита стернова рубка, можна стернувати в теплі й так далі. Розказувала довго, видно було, що пишається. Важко керувати ним самій, говорила жінка, бо це все-таки неабияке судно, але вона все облаштувала так, що й самотужки дає собі раду.

— Мене звуть Борггільд Моен,— сказала жінка нарешті, подаючи мені руку.

Я потис її й представився своїм іменем.

— But you call me Stefan, I know that «Szczepan» is impossible to pronounce^{2},— додав я, як зазвичай у таких ситуаціях.

Вона запротестувала, відповіла, що спробує те дивне «szcz» якось вимовити, і виявилося, що це їй удається перфектно. Борггільд запитала, звідки я родом. Я відповів, що з Польщі, хоч і не поляк, та сумніваюся, що їй захочеться вислуховувати довгі розповіді про заплутані питання складних етнічних ідентичностей давнього польсько-німецько-чеського прикордоння. Вона всміхнулася й приголомшила мене, говорячи: отже, ти сілезець? Я підтвердив і здивувався, що вона взагалі свідомо існування моєї God-forsaken land^{3}. Борггільд лише махнула рукою, не збираючись розвивати цю тему, а коли я спитав про її походження, бо, зрештою, ніхто не був звідсіля, зробила широкий помах рукою, кажучи, нізвідки й звідусіль, плаває сорок років.

— Океан — моя єдина батьківщина,— ще додала Борггільд.

Я засміявся, мовляв, не дитина ж вона сирени й тритона, тож Борггільд зрештою сказала, що має норвезький паспорт, але не надто до нього прив'язана.

Вона запитала, чи плаваю я під вітрилами. Я відповів, що так, трохи плаваю, шкіперував крихту в Балтійському й Адріатичному морі, але це, звісно, нічого такого, вакаційне плавання, морський вовк із мене ніякий.

Тоді Борггільд Моен запропонувала, щоб я поплив із нею в Лонг'їр. Вона висадила тут чотирьох осіб, які лишаються в Піраміді, і могла б, ясна річ, поплисти самотно, бо самотно плаває десятиліттями, але через це все-таки ще більше цінує товариство. Впливає завтра вранці, «Ісб'єрн» стоїть пришвартована біля того самого причалу, з якого відходить швидкий пором, дорога до Лонг'їра забере, імовірно, кілька годин.

Я, недовго думаючи, погодився. Мені більше не хотілося сидіти в Піраміді, не було причин, а попливти експедиційною яхтою — це завжди якась пригода, навіть якщо лише на кілька годин. Борггільд замовила чергове віскі, ми випили, після чого я попрощався й пішов спати, позаяк не хотів, щоб у мене занадто швидко зужилося враження, що вона — доволі приємне товариство.

Уранці під борт «Ісб'єрн» я прибув перший, за чверть години до умовленого часу.

Кинув наплічник на причал, сів на нього й запалив першу за кілька тижнів цигарку. Пачку «джарумів» я мав із собою весь цей час, навіть півку з неї не зняв, а тепер відчув бажання запалити.

«Ісб'єрн» стояла бортом до причалу, солідно прикріплена двома швартовами й двома шпрингами. Це була приголомшлива яхта, доглянута й чудово оснащена. Борти потужного сталевих корпусу пофарбовані в червоний, палуба, покрита добре збереженим тиком теплого відтінку, ретельно надрасна, грот і бізань згорнені на прихованих у щоглах ролерах, на штивних штагах звинені стакселі. Біля кормових релінгів у рукоятях заткнуті довгі алюмінієві жердини

для відштовхування корпусу від криги, обіч них дві вудки — довга для тролінгу й коротка, з пількером, мабуть, на тріску.

Борґгільд прийшла значно пізніше за мене, з невеликою сумкою й штуцером на плечі, ми привіталися, після чого вона хвацько застрибнула на свій човен. Я чекав, доки жінка запросить мене на борт, — і вона запросила. Я потрапив до заслоненого з трьох боків кокпіту, Борґгільд відкрила східний трап, у кокпіті я зняв черевики й зайшов до каюти.

Внутрішність було облаштовано по-аматорському, не як чартерну яхту, а отже, лише три замикані каюти з ваннами, дві гостьові на носі, одна велика на кормі. Усередині жоден шматок сталі не виступав з-під темного червоного дерева, у кают-компанії бордова оббивка канап, у просторому камбузі велика плита на кардані, під віконцями на правому борту довга, повна книжок полиця, а на перебірці з червоного дерева над навігаційним постом біля дисплея суднової АІС і радара розвішено старовинні латунні й патиновані часом прилади: хронометр, барометр і гігрометр. На латунному корпусі розташованого в центрі цієї трійці хронометра вигравірувано оздобний напис «Інвінсібл», немов усі вони походили з іншої яхти.

Борґгільд попросила, щоб я вибрав одну з носових кают, я обрав праву, кинув на койку наплічник і гвинтівку й вийшов до кокпіту. Жінка стояла за стерном, вона натисла стартер двигуна, сталевим корпусом «Ісб'єрн» пробігла делікатна дрож, з отвору на правому борту виплюнуло воду, і дизель під підлогою почав рівно працювати на низьких обертах. Борґгільд запитала, чи впораюсь я зі швартовами, що мене трохи заболіло, тому я відрізав, що плаваю під вітрилами двадцять років, тож, мабуть, упораюся, після чого мені відразу стало ніяково, бо це ж лише формально правда, скільки того плавання під вітрилами було впродовж тих двадцяти років, до того ж лише хтось невпевнений у собі вголос запевнятиме у своїй компетентності.

Борґгільд усміхнулася й попросила, щоб я стягнув обидва швартови й притримав нас на хвилинку на кормовому шпрингові, тобто тросі, що з'єднує корпус із причалом і тягнеться від корми в бік середньої частини судна. Я зробив так, як вона хотіла, тоді Борґгільд дала

максимально повний назад і поклала стерно на борт, шпринг напнувся, ніс «Ісб'єрн» поволі відсунувся від причалу, Борггільд перемкнула двигун на холостий хід, зачекала секунду й після цього дала повний уперед, я за її командою стягнув на борт шпринг, і ми рушили.

Не пам'ятаю, про що ми тоді розмовляли. Точно не про Холод, не про зниклий [s/y{4}](#). «Інвінсібл» і не про Конрада Відуха.

Про все це я дізнався трохи пізніше.

Здається, ми взагалі небагато говорили, але одне впродовж тих семи годин мало бути сказано, інакше не трапилася б ця історія, яку я спробую тут описати. Якоїсь миті, коли ми долали ті тридцять миль, що відділяли Піраміду від Лонг'їра, Борггільд мала мене спитати, чи не хотів би я попливти з нею далі.

Мала, бо якби так не було, я б не поплив, а я мав їй відповісти, що це мило, але абсолютно неможливо, оскільки вже маю зворотний квиток, а вдома обов'язки, дітей, роботу. Борггільд запитала, чим я займаюся, а я, як завжди знічений, відказав, що я письменник. Це її зацікавило, вона розпитувала далі, що я пишу, просила, щоб повторив прізвище й сказав, чи було щось перекладено іншими мовами, а коли я згадав про англійські й німецькі переклади, констатувала, що так, тепер вона собі щось пригадує, прізвище видалося їй знайомим, вона почитує німецькі газети, мабуть, тому. Мені тоді здавалося, що Борггільд брехала, щоб справити мені приємність, і я визнав, що це не тільки мило, а й розумно з її боку.

Або, можливо, запитала мене про це допіру в порту в Лонг'їрі? Не пам'ятаю. Чи сказала мені Борггільд, як довго хоче плавати? Не знаю.

У будь-якому разі — ні, я не міг лишитися. Не мав часу. За два дні відлітав мій літак, а ще раніше я вмовився в Лонг'їрі на пиво зі знайомою письменницею Ілоною Вишневською, а потім — так багато професійних і особистих планів.

Я не міг лишитися. Мусив вертатися додому, до життя, до світу, до всього, від чого втік.

Мусив. А проте так сталося, що коли ми зупинилися біля причалу в переповненій марині в Лонг'їрі, я залишив у каюті зброю й наплічник і пішов до містечка зробити покупки. У магазині *Svalbard* я купив добротну океанічну штормівку, після чого сів у Свальбарді, замовив пиво, випив і зробив шість дзвінків, два з яких закінчилися неприємною сваркою, унаслідок одного я втратив багато грошей, а решта три завершилися дещо прохолодним прощанням. Далі я ще зателефонував моїм синам і ламким голосом сказав, що ще не вертаюся, що ще трохи, тиждень, може, два, може, три. Може, більше. Не знаю. Перепрошую. Я усвідомлював, що чиню недобре. Та вдіяти із цим нічого не міг.

Молодший узагалі не хотів зі мною розмовляти, старший сказав лише: «Видно, мусиш там ще трохи побути», і я відчув, як від суму в мене розривається серце, а проте не розірвалося, і так із серцем, яке досі билось, я повернувся на борт «Ісб'єрн», на якій Боргтільд саме поповнювала запаси провіанту, розвантажуючи чималий візок із покупками. Побачивши мій радше похмурий вираз обличчя, вона запитала, чи все гаразд. Я тільки знизав плечима. Ні, не все було гаразд, власне кажучи, ніщо не було гаразд, але я не бачив причин для нарікання.

Дві години по тому ми віддали швартови й вийшли у води Ісфіорден, після чого Боргтільд, нарешті оцінивши моє мореплавне вміння як задовільне, вирішила, що пора вже залишити мене на вахті самого, уткнутого вусами страхувального ремня в штормовий трос. Вона порадила мені тримати курс 250, майже прямо на захід, і пішла спати, а я, тепло одягнений, попивав чай з лимоном і поволі мерз за стерном, попри два светри, вовняну білизну, штормівку, шапку й рукавиці. Коли плаваєш на Шпіцбергені, вітрила ставиш рідко, та цього разу дуло ідеально, зі сходу, тож ми поставили метеликом два передні стакселі, грот і бізань лишилися згорненими на ролерах, велика генуя й клівер легко розганяли «Ісб'єрн» до шести вузлів.

Після шести годин плавання «Ісб'єрн» минула Капп Лінне, за мить по тому ми вже були у відкритому океані, ніс сталевого кеча врізався у воду й розтинав хвилі, що поступово більшали, а в сталевій сірєві

неба, що зливалося з морем, чаїлася страшна загроза, та сама, якої я, виходячи в море, завжди остерігаюся. Я боюся й завжди боявся океану, його понурої, поганської могутності. Тому я так його любив. Стара англійська приказка говорить, що тільки дурні не бояться моря.

Я зміряв поглядом горизонт крізь бінокль, глянув на інтегрований із радаром дисплей АІС, упевнився, що нам не загрожує ніяке зіткнення, коли вже на горизонті не було ні сліду інших суден, окрім сірого, що зливався з морем, корпусу корабля норвезької берегової охорони, патрульника «Свальбард», який минув нас здалеку, ідучи повільно до Лонг'їра. Я увімкнув автопілот і спустився в каюту розбудити Борггільд, проте Борггільд уже не спала, а поралася в камбузі, заливала окропом дві тарілки ліофілізованого гуляшу. Вона попросила мене ще не знімати штормівки, зробимо розворот, я допоможу їй з вітрилами, тож я вернувся в кокпіт. Борггільд вийшла за мить лише в легенькій куртці, але в як слід застібненому рятувальному жилеті. Вона показала мені, де ввіткнутися в штормовий трос для роботи з вітрилами, ми згорнули клівер і геную, яку для розвороту треба було згортати, після цього Борггільд узяла до рук стерно, і поворотом через фордевінд ми перейшли лінію вітру, я працював шкотами, Борггільд узяла курс 180, а потім прямо на південь, ми підтягнули вітрила до бакштага лівого галса й ішли так якось мить, я закріпив контршкоти, вітер трохи посилювався, дуло, може, вузлів п'ятнадцять, спокійно, без поривів, Борггільд увімкнула автопілот, огледіла горизонт, і ми вернулися в каюту.

Я у двох словах прозвітував про останні години моєї вахти, сказав, що нас минув KV.5. «Свальбард», Борггільд поцікавилася, чи не викликали нас, бува, по радіо, я згідно з правдою заперечив, Борггільд лише похитала головою, ніби те, що нас не викликали, щось означало, глянула на каютний багатофункційний дисплей картплотера, який також показував дані з АІС і радара, після чого подала мені тарілку з ліофілізованим гуляшем, що вже добряче увібрав у себе воду. Ми сіли за стіл у кают-компанії, мовчки їли, а потім Борггільд запитала, що я питиму, а я так само запитав, що в неї є, тоді вона відчинила дверцята щедро заставленого невеличкого бару й відповіла, що все, включно з льодом із льодовика, якому тисячу років, чудовим до віскі.

Я попросив бурбон, і якщо вже з льодовика, то хай буде з льодом, Борггільд налила мені до склянки подвійну порцію, дістала плитку шоколаду, собі налила кави.

Тоді я сказав, що хотів би скинутися на провіант, я бачив, що вона зробила чималі покупки, і мені було б незручно, якби я зловживав її гостинністю. Борггільд погодилася, назвала якусь суму, здається, це було дві тисячі крон, я відрахував банкноти, вручив їй, вона взяла, подякувала, перерахувала, сховала. Я подумав, що насправді міг би тепер спитати, куди ми пливемо, на як довго, але не спитав.

Мабуть, я ще не хотів знати.

Тепер я здаю собі справу, що, вербуючись на «Ісб'єрн», я все ще тікав, тікав далі, ніж міг утекти, кочуючи в Землі Діксона. Мій супутниковий телефон спочивав у багажі, вимкнений, я не хотів навіть цієї обмеженої форми контакту зі світом, не був готовий ні до телефонних розмов, ні до ретельного вистукування есемесок, неначе в дев'яностих роках.

Навіть це було для мене занадто.

— Не хотілося тобі цього казати перед першою вахтою, я воліла, щоб ти натішився морем і моєю красунечкою, але так на майбутнє: вахту краще все-таки нести в каюті, у стерновій, біля навігаційного столу, поки не пливеш серед криги чи гровлерів, які з каюти легко прогледіти, а зіткнення з льодом — як зіткнення зі скелею, а також поки немає надто серйозного для автопілота шторму. Та плавати, коли штормить, я не люблю. Тут немає другого штурвала, однак маєш ось контролер автопілота, тому штурвал не потрібен, а крім того, манетку й індикатори двигуна, АІС і радар, та й видимість якась навколо є, найгірше тільки з боку корми, тож курс можна коригувати в теплі, у таких невідвідуваних акваторіях, як ця, достатньо вийти назовні, може, раз на годину, ну, і коли треба тримувати вітрила,— сказала тоді Борггільд, і це була найдовша промова, яку я від неї досі чув.

Я, звісно, з нею погодився. Північний Льодовитий океан — це не Адріатичне море, тут немає ні такого руху, ні такої температури, які

змушували б сидіти по вісім годин за стерном у кокпіті, якщо з навігаційного поста в каюті також можна коригувати налаштування автопілота, а засклена товстим, захищеним від полярних хвиль склом стернова забезпечує непогану видимість.

Я сказав, що сумував за морем, за видноколом, що набувало величезних розмірів відповідно до того, як ми віддалялися від суші, і промерзлі кістки — ціна, яку я був готовий за це заплатити.

Борггільд тільки покивала головою й ствердила, що я повинен виспатися.

Щось мене в ній зачаровувало. Борггільд була старша за мене на добрих кілька десятків років, і через це в ній таїлися якийсь спокій, якась упевненість, що не треба нікому подобатися, зрештою, вона — арматорка й шкіперка власної, неймовірної експедиційної яхти, на якій я — лише член екіпажу. Нині мені здається, що я був зачарований таємницею, яка в ній крилася, зазвичай люди стоять переді мною відкриті навстіж, я собі лещу, що читаю їх, наче розгорнуту книжку, а Борггільд лишалася незбагненою, її обличчя, зоране глибокими зморшками людей моря, її сильні, червоні від морозу долоні з коротко обрізаними нігтями, зовсім біле волосся не казали мені нічого, окрім того, що й так було очевидним: море — це її дім.

Я допив бурбон, з'їв два шматочки гіркого шоколаду й пішов спати.

Я заснув одразу, щойно шмигнув у спальник, і, утомлений, спав у мороці, без сновидінь, колисаний хвилями й тихим шумом моря, що гралося зі сталевим корпусом «Ісб'єрн», звукоізолюваної краще, ніж будь-яка сталева яхта, на якій я був.

Спав чорним сном, а коли прокинувся, було світло й сіро, я глянув на годинник, той показував десятю годину, і я зрозумів, що не знаю, десята ранку це чи десята вечора. Я зайшов до кают-компанії, не думаючи про те, що маю на собі тільки чорну термобілизну, яка, авжеж, закривала все тіло, проте не надто годилася, щоб хверцювати перед сторонніми людьми, і коли здав собі із цього справу, то зрозумів водночас, що Борггільд це аж ніяк не заважає.

Я можу ходити в кальсонах, немов у рейсі з друзяками, а не з мовчазною яхтсменкою, яка могла б бути моєю матір'ю, а то й бабусею.

Борггільд сиділа в стерновій, що на три фути здіймалася над кают-компанією, біля навігаційного столу, на якому спочивав розкладений броньований, на кшталт військового, ноутбук. Біля ноутбука лежав знаний мені пристрій: під'єднаний кабелями живлення й зовнішньої антени супутниковий модем.

— Я перевірила в інтернеті, і мені нарешті вдалося розшифрувати, як записується твоє ім'я,— усміхнулася Борггільд.— Ти справді письменник,— додала жінка, підтверджуючи моє передчуття, що раніше вона брехала, коли казала, що моє прізвище їй знайоме з німецьких газет.

Однак потім я зрозумів, що Борггільд не могла перевірити цього саме тепер: ми вже давно перебували поза радіусом дії стільникового зв'язку, а інтернет через супутниковий модем обмежується до можливості завантаження імейлів і прогнозу погоди, через нього немає доступу до сторінок www, а отже, і шансів уписати в пошуковику чиєсь ім'я.

Тож, можливо, як записується моє прізвище, Борггільд перевірила раніше? Не знаю, я просто всміхнувся у відповідь і, ставлячи на газову плиту чайник, запитав, чи не голодна вона, бо я залюбки щось приготую. Борггільд відповіла, що, звісно, будь-що, камбуз у моєму розпорядженні. Я оглянув запаси й, оскільки нічого особливого не спало на думку, посмажив омлет із відносно свіжими овочами й шинкою. Поки я готував, Борггільд одягла куртку, наділа страхувальний ремінь і вийшла з біноклем до кокпіту, за мить вона вернулася, і ми разом сіли за стіл у кают-компанії, їли й пили, я каву, а Борггільд пиво.

Вона сказала, що коли я спав, ми подолали понад п'ятдесят миль, увесь час дме від п'ятнадцяти до сімнадцяти вузлів із північного сходу, і ми вже на рівні Західного льодовика Торелла. За двадцять миль, а отже, приблизно за три години, минемо Горнсунд, а за десять

годин — острови на південному рубежі Землі Серкапп, де візьмемо крутіше до вітру й підемо так далеко на схід, як дозволить вітер. Прогноз погоди гарний, льодові умови для нас ідеальні, тобто ніякого льоду, для планети трохи гірші.

— Куди ми пливемо? — спитав я тоді й одразу відчув, ніби порушив якусь невимовну засаду, яку ми з Борггільд мовчки погодили.

— Це ніяка не таємниця, але відповідь на твоє питання довга й складна, мені довелося б починати ab ovo. Буде простіше, якщо ти спочатку щось прочитаєш. Це нелегке читання, проте, гадаю, тобі сподобається, коли вже ти письменник. Може, навіть стане тобі в пригоді.

Я розвів руками, даючи зрозуміти, що однаково нам тут більше нічого робити, тож залюбки.

— Я добре бачу, як тебе бере нетерплячка, ти любиш загадкові оповідки, зрештою, ви, професійні письменники, із цього живете, із чужих історій, правда?

— Я пишу романи, а не репортажі,— запротестував я.

— Але прочитаєш, чи не так?

— Прочитаю, тільки знаєш, я так часто чую, що хтось має неймовірну ідею для роману...

— Я не маю ідеї, Щепане,— відрізала вона норовливо.— Я маю для тебе готову історію.

Я помив посуд після сніданку, почистив зуби, одягнув штани і фліску, а відтак у своїй каюті дістав з наплічника супутниковий телефон і хвилину розмірковував, чи увімкнути його, чи не озватися до тих, хто чекає на мій дзвінок.

Не увімкнув. Не міг. Я сховав телефон і пішов до стернової рубки. Може, на телефонний дзвінок від мене взагалі не чекають. Борггільд

увічливо вказала мені на місце за навігаційним столом, на якому ноутбука вже не було.

— Це твоя вахта, яхта твоя. Я йду спати, а ти зможеш читати. Курс сто шістдесят, доки не минемо Серкапп, і зважай на ехолот і мапу, бо тут часом може бути мілкіше, а мапи не найновіші. Це, звісно, завчасна обачність, але обачність ніколи не зайва.

Я погодився, одягнув куртку, надів страхувальний ремінь, узяв бінокль і вийшов на хвилину до кокпіту, де відразу припнувся вусами до петлі біля штурвала.

Спочатку я оглянув горизонт із правого борту. Море було порожнє, сталеві хвилі аж до небокраю. З лівого борту далеко на обрії простягалася тоненька лінія прибережної рівнини, за нею білі язики льодовика й гострі скелі Коккф'еллет. Серед хвиль, за кількасот метрів від корпусу «Ісб'єрн», що їх розтинав, я помітив кільканадцять білих форм, які перевалювалися через хвилі, і за мить зрозумів, що дивлюся на стадо білух, які ліниво пливли в бік материка.

Якийсь час я спостерігав за ними в бінокль, трохи з цікавості, а трохи — щоб відтягнути момент повернення до стернової. Проте зрештою змерз, тож кинув ще оком на вітрила, перевінив кріплення контршкотів і спустився в каюту.

— Я бачив білух,— сказав я, сідаючи за навігаційний стіл.

— Це добрий знак,— відповіла Борггільд.— Білухи — це завжди добрий знак.

Вона сиділа за навігаційним столом, тримаючи в руках том чи, може, радше записник, безперечно, старий, товстий, подвійно оправлений у стару шкіру — подвійно, бо шкіряними були і груба палітурка записника, і застібуваний трьома ремінцями з латунними пряжками футляр, який, розгорнутий, лежав тепер на навігаційному столі.

— Це тобі для читання,— сказала Борггільд.— Оригінал, записаний польською. Я читала лише в перекладі, який замовила дуже давно.

Перекладав це один польський іммігрант у Лондоні, генерал, здається... Але спочатку він мусив підписати умову, що збереже таємницю. Тому, розумієш, справа серйозна.

— Чиї це записки?..— спитав я.

— Не питай. Сам дізнаєшся. Зробиш із цим, що захочеш. Просто читай. Я йду спати. Потім поговоримо.

— Гаразд. Але я не хотів би, щоб це накладало на мене якісь зобов'язання, у моральному сенсі, добре? — застеріг я, бо надто вже часто зачіпали мене люди, переконані, що мають неймовірну ідею для книги, яку я повинен написати.

— Зобов'язання? Жодних зобов'язань, Щепане. Зробиш із цим, що захочеш. Якби я була молодша, то нізащо не віддала б тобі цієї історії. Але, знаєш, мені вісімдесят три роки, і я хвора.

— Скільки тобі років? — здивувався я.

— Ну, так, вісімдесят три, мій любий.

— Я гадав, що під сімдесят.

— Найімовірніше, морське життя пішло мені на користь. Гірше згадую я те, що мати вигляд, як у сімдесят, я почала приблизно в п'ятдесят, але тепер, як бачиш, літами я вже перегнала вік мого обличчя. До того ж це мене тепер мало обходить.

— Так само я б ніколи не сказав, що ти можеш бути хвора.

— Так, так, розумію. Облишмо це. До вісімдесят п'ятого дня народження я вже радше не доживу.

Я мовчав. Так мене виховано, що тут скажеш. На мить я зосередився на картплотері й ехолоті, як і належало вахтовому. Мій дідусь, коли був чимось пригнічений, спускався до майстерні в погребі й ставав до роботи. Моя мама починає прибирати. Мій тато працює в саду. А я що мав робити? Зчитав позиції з картплотера й наніс на паперову мапу,

що, начебто, редундантне, якщо вже на «Ісб'єрн» є дві автономні системи GPS, плюс запасні ручні, але на курсах нас навчали, що така редунданція часом може врятувати життя. Потім доповнив щогодинні записи в паперовому щоденнику: позиція, курс, швидкість, стан моря, швидкість вітру, тиск, температура. Гарна морська практика, так це називалося.

Борггільд з усмішкою спостерігала, як я орудую на мапі навігаційним трикутником, паралельною лінійкою й вимірювальним циркулем. Вона розуміла, чому я це роблю саме тепер.

— Ну добре, добре, я могла про це не згадувати, бо бачу, що ти трохи скис. Там нічого такого, нічого, не переймайся. Просто почни читати. Потім опиши звичайно те, що прочитав, опиши в тих своїх книжках. Може, ця історія комусь сподобається. І дозволь «Ісб'єрн» пливти. Курс незмінний. Не заважай їй. Слідкуй, але не заважай, дозволь їй пливти. Вона добрий човен.

Так про неї Борггільд говорила: *she's a good boat*, у жіночому роді, як узвичаїлося в англійській. Курс незмінний. *Steady as she goes*.

Я закінчив з мапою, узяв товстий записник і зважив його в руці, не сміючи розгорнути.

— Ну, читай, читай,— підганяла Борггільд.— І читай із розумом.

Вона підвелася, погладила мене по голові, так, як гладять дитину, і пішла спати.

Я лишився сам із довіреним мені записником. Я розгорнув його навмання — сторінки були щільно заповнені дрібним, нерівним, похилим почерком.

Що із цих списаних дрібним курсивом сторінок правда, що вигадка, що несвідоме переінакшування фактів, а що ілюзія, я не хотів остаточно вирішувати чи розв'язувати тоді, не хочу й тепер, коли пишу ці слова. Сам я швидко повірив авторові цих записок і вірю до сьогодні, проте вірити й вирішувати, чи це правда,— різні речі.

ЗАПИСНИК КОНРАДА ВІДУХА

16 ЧЕРВНЯ 1946

Я человек?

Був'єм коли-небудь человеком?

Вище записав'єм дату. Вісім років не знав'єм, який день тижня, місяця, навіть часто який місяць. Так тільки приблизно. А тепер знаю. Календар маю біля себе. Сьогодні неділя. День Господній.

Дивлюсь я на свої руки. Одною, лівою, бо я праворукий, пробую розгладити, притримати нотатник, у правій тримаю олівець. Обидві позначені шрамами від виразок після давньої хвороби, на правій бракує мені фаланги мізинця, відмороженої колись давно, на лівій не маю цілого мізинця й більшої частини підмізинного, але це акурат нещасний випадок на вирубці. Або й не нещасний, не пам'ятаю вже. Може, Ребане зробив це тоді навмисно. Зрештою, його прізвище естонською означало лиса. Так казав. Може, навмисно. Лис. Може, десь там іще лежать ті пальці, тобто кістки пальців, по три фаланги на кожен, у підстилці, у порохні зариті, під віхтями пушици, з її шарпаними вітром клубками білого пуху.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ПІСЛЯМОВА

Як здогадуються вже, може, р. [t{83}](#). Читачки й Читачі цієї книжки, Борґгільд Моен, народжена Нінель Відух, донька Конрада Відуха й Софії Моен, попливла 2019 року на пошуки Севера, а я її в цій експедиції супроводжував. Рейс тривав загалом чотири з половиною тижні, і ніякого Севера ми не знайшли, з одним застереженням, про яке пізніше.

Пливли ми переважно мовчки, я поволі читав ксерокопію другого записника Конрада Відуха й, поки не закінчив лектури, про записки ці та їхнього автора ми зовсім не розмовляли.

Раз тільки переговорили, дуже лаконічно, бо з кожною милею позаду нас Борґгільд ставала все серйознішою й тихішою, а коли в пориві щирості я запитав її, чи вона справді сподівається знайти Север, нікому не знану землю, чи сподівається знайти його під кінець другого десятиліття ХХІ століття, коли всю поверхню Землі вже сфотографували супутники й можна її побачити у відповідному застосунку, то Борґгільд згасла ще більше, немов ніколи про це не задумувалася, хоча це неможливо. Мала про це подумати. Вона показала мені вибляклу, стару, пошарпану морську мапу, що походила з s/y «Інвінсібл», з описаними у фантомах глибинами й начебто нарисованими рукою Відуха контурами Севера.

Де? Цього не напишу, хоча знаю де. Я занотував координати в записнику.

Ми так довго пливли, аж нарешті, після багатьох днів порожнього, самотнього моря, забликала лампочка активного радіолокаційного

рефлектора, яка не засвічувалася тижнями,— це означало, що хтось бачить нас на радарі. Невдовзі після цього ми помітили на горизонті великий корабель із білими рубками й темно-синім корпусом. На дисплеї АІС його видно не було, імовірно, систему цю вимкнув, як це часто роблять військові кораблі, і шпарко прямував у наш бік на курсі зіткнення, незабаром через бінокль на темно-синьому корпусі вдалося прочитати російські літери: Береговая охрана — тобто Берегова охорона — і назву корабля: «Руслан».

Попри те, що рубки й корпус не були характерного для кожного воєнно-морського флоту сірого кольору, перед містком на носі лютувала пофарбована в білий гармата, у бік корми позаду рубки цілилися дві башточки російського відповідника системи CIWS, а на щоглі майорів прапор російської Берегової охорони, зелений із синім хрестом святого Андрія. Сьогодні я знаю, що це був патрульний корабель — криголам класу «Іван Сусанін». Тоді мені це було невідомо. За пів милі від нас він зупинив машини.

— Ми в міжнародних водах? — запитав я Борггільд, стривожений.

— Ну, не зовсім, це російська виключна економічна зона, але ми маємо повне право тут перебувати, доки не виловлюємо рибу або що... Це не російські територіальні води. Keep her steady.[\[84\]](#),— відповіла вона.

Ми не відривали очей від біноклів, тримаючи наш курс.

— Вивісили прапор К,— повідомив я, надзвичайно гордий, що розпізнав із пам'яті прапор, який складався з двох широких вертикальних смуг, жовтої й синьої.

— Тобто кажуть зупинитися.

— Мають право? Що робимо?

— Знаєш, Щепане, коли військовий корабель сигналізує, що маєш зупинитися, то зупиняєшся, а не розмірковуєш, чи мають право.

КУПИТИ